

RAAP-RAPPORT 1951

Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren

Deelrapport I: Samenvatting en aanbevelingen

dr. M. Verhoeven. ir. G.R. Ellenkamp & drs.ing. D.M.G. Keijers

RAAP Archeologisch Adviesbureau BV, 2010

provincie limburg

Dit project is tot stand gekomen met subsidie van de Provincie Limburg

Archeologisch Adviesbureau

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Echt-Susteren

Titel: Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren.
Deelrapport I: Samenvatting en aanbevelingen

Status: eindversie

Datum: 22 maart 2010

Auteurs: *dr. M. Verhoeven, ir. G.R. Ellenkamp & drs.ing. D.M.G. Keijers*

Projectcode: LEVW

Bestandsnaam: RA1931_LEVW-e_deel I.indd

Projectleider: dr. M. Verhoeven

Projectmedewerkers: J. Hansen, drs. M.A.H. Lipsch & drs. J. A.M. Roymans

Wetenschappelijke begeleiding: drs. J. A.M. Roymans

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: niet van toepassing

Autorisatie: drs. W. de Baere

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491500

telefax: 0294-491519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2010

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

1 Samenvatting	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Het onderzoek	5
1.3 Het rapport	6
2 Aanbevelingen	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Behoud kennisbronnen	8
2.3 Ontsluiting en kwaliteitsversterking	15
Literatuur	16
Gebruikte afkortingen	16
Overzicht van figuren, tabellen en (losse kaart-)bijlagen	16
Bijlage 1: Toelichting op de kaartbijlagen	17
Bijlage 2: Fysieke bescherming en inrichting van archeologische terreinen	20
Bijlage 3: De kwetsbaarheid van archeologische resten	23

1 Samenvatting

1.1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Echt-Susteren heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau voor het grondgebied van deze gemeente (alsmede voor de gemeenten Leudal en Roerdalen) een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart vervaardigd. Het doel van het opstellen van deze kaart is om ten behoeve van toekomstige planvorming en planuitvoering inzicht te verschaffen in de aanwezigheid en het karakter van de archeologische en historische resten in de gemeente. Door aan de verwachte en bekende archeologische en historische resten een concreet beleidsadvies te koppelen, vormt de kaart een eerste praktisch handvat bij de inpassing van de archeologie in de planvorming en planuitvoering in de gemeente.

1.2 Het onderzoek

Bij aanvang van het onderzoek was binnen de gemeente reeds een groot aantal (n=840) archeologische vindplaatsen bekend, waaronder vele archeologische monumenten (n=41). Een inventarisatie van gegevens van oudheidkundige verenigingen en amateur-archeologen heeft geresulteerd in een grote toename (n=746) van het aantal bekende vindplaatsen. Voor het opstellen van de archeologische verwachtingskaart heeft in eerste instantie een inventarisatie plaatsgevonden van deze vindplaatsen alsmede van landschappelijke (geologische en geomorfologische) en bodemkundige gegevens van het grondgebied. Tevens zijn reeds uitgevoerde archeologische onderzoeken geïnventariseerd en heeft een literatuuronderzoek plaatsgevonden.

De gemeente is archeologisch gezien met name van belang vanwege grote concentraties vindplaatsen uit verschillende perioden op de hoger gelegen delen van het landschap, met name tussen Susteren en Peij, Ophoven en Gebroek, Peij en Hingen, en Achter het Esbroek in het noordoosten. Opvallend is de concentratie mesolithische vindplaatsen nabij de Echtermolenbeek bij Echt, het gebied ten zuiden van Slek en het gebied ten oosten van Hingen.

Nabij Koningsbosch zijn drie zeldzame prehistorische vindplaatsen bekend: een kampement uit de laat-paleolitische Magdalenien-cultuur, nederzettingmateriaal uit de neolithische Steincultuur en een rijk Keltisch vrouwengraf. Bij Echt is een muntschat uit eveneens de Keltische periode gevonden.

Op basis van de inventarisaties is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld. Dit model doet een uitspraak over de meest waarschijnlijke locaties voor vindplaatsen van (pre-)historische samenlevingen. Het model vindt haar weerslag in een archeologische verwachtingskaart waarop door middel van vlakken (verwachtingszones) vlakdekkend inzicht in de archeologische verwachtingen voor de gemeente wordt gegeven.

Het totale model bestaat uit 3 deelmodellen: een model voor gemeenschappen van zogenaamde jager-verzamelaars (periode Paleolithicum-Mesolithicum) en een model voor zogenaamde landbouwgemeenschappen (periode Neolithicum-Nieuwe tijd). Deze twee modellen hebben betrekking op nederzettingen in droge landschappen. Het derde model is specifiek ontwikkeld voor verschillende soorten vindplaatsen in natte landschappen.

Met betrekking tot de jager-verzamelaars (509 vindplaatsen) is vastgesteld dat de meeste bekende en te verwachten vindplaatsen (kampementen) zijn gesitueerd in zogenaamde gradiëntzones, dat wil zeggen gebieden die liggen tussen lage/natte en hoge/droge arealen, van 200 m breed. De vindplaatsen van landbouwers (n=705) liggen en zijn met name te verwachten in gebieden met goed ontwaterde en vruchtbare bodems. De aantallen vindplaatsen (509 en 705) hebben betrekking op het gehele onderzoeksgebied (de gemeenten Leudal, Echt-Susteren en Roerdalen). Voorts zijn er 11 verschillende zones binnen natte landschappen aangewezen waar zich bijzondere archeologische resten kunnen bevinden, zoals bruggen, afvaldumps en rituele deposities.

Archeologische resten bevinden zich doorgaans onder de grond, maar dat wil niet zeggen dat er boven de grond niets te beleven valt, integendeel. De gemeente Echt-Susteren (en heel Limburg) is rijk aan allerlei bovengrondse oudheden. Behalve aan archeologie is derhalve ook aandacht besteed aan historische elementen die nog in het landschap zichtbaar zijn (kastelen, molens, kerkterreinen, etc.). Samen met archeologische vindplaatsen maken deze elementen (onder andere) deel uit van de cultuurhistorische nalatenschap van het grondgebied.

1.3 Het rapport

Het gepresenteerde onderzoek bestaat uit 3 deelrapporten:

- Deelrapport I: samenvatting en aanbevelingen;
- Deelrapport II: landschap en archeologie, inclusief catalogus (op CD) van archeologische vindplaatsen (monumenten, ARCHIS-waarnemingen, vondstmeldingen), onderzoeksmeldingen, de status van onderzoeken en bouwhistorische elementen (molens, kruisen en kapellen en gebouwen met monumentstatus).
- Deelrapport III: een eerste aanzet tot een gemeentelijk archeologiebeleid.

De grote kaartbijlagen zijn per deelrapport afzonderlijk genummerd (deelrapportnummer, gevolgd door kaartnummer).

Onderhavig *deelrapport I* betreft een samenvatting van het onderzoek zoals gerapporteerd in deelrapport II, alsmede de aanbevelingen met betrekking tot de omgang met bekende en te verwachten archeologische resten in de gemeente (kaartbijlage I-1). In 3 bijlagen wordt aandacht besteed aan achtereenvolgens de toelichting op de kaarten (bijlage 1), de fysieke bescherming en inrichting van archeologische terreinen (bijlage 2) en de kwetsbaarheid van archeologische resten (bijlage 3).

Deelrapport II volgt in grote lijnen de opzet van het onderzoek. In hoofdstuk 1 worden de achtergrond, doelstelling en onderzoeksopzet verwoord. Hoofdstuk 2 geeft een landschappelijke beschrijving en inzicht in de geologische, geomorfologische, bodemkundige en hydrologische

eigenschappen van het grondgebied. In hoofdstuk 3 wordt de bewoningsgeschiedenis in relatie tot het landschap gepresenteerd en worden de ontwikkeling van de historische bewoningskernen en de belangrijkste historische elementen besproken. In hoofdstuk 4 wordt het specifieke archeologische databestand van de gemeente besproken. Er wordt met name ingegaan op de basisgegevens en de bewerkingen daarvan om te komen tot de achterliggende database voor het archeologisch verwachtingsmodel. Tevens wordt het veldwerk toegelicht. In hoofdstuk 5 wordt het archeologische verwachtingsmodel, voor zowel droge als natte landschappen, in detail gepresenteerd.

Er zijn 5 tekstbijlagen. Bijlage 1 is de toelichting op de kaartbijlagen. Bijlage 2 is een verklarende woordenlijst van termen in het kader van archeologisch werk en beleid. Bijlage 3 is een catalogus van archeologisch onderzoek in de gemeente Echt-Susteren. In bijlage 4 zijn nuttige adressen en websites vermeld. In bijlage 5 zijn beschrijvingen opgenomen van boringen die ten behoeve van het onderzoek zijn gezet. Bijlage 6 tenslotte betreft de catalogus (los meegeleverd op CD-rom).

Behalve tekstbijlagen zijn er 8 kaartbijlagen (die in tekstbijlage 1 worden toegelicht). Kaartbijlage II-1 betreft een overzicht van alle archeologische vindplaatsen (inclusief monumenten), onderzoeksmeldingen en ontgroningen in de gemeente (peildatum november 2008; februari 2009 voor onderzoeksmeldingen). Op kaartbijlage II-2 zijn de vindplaatsen, meldingen en ontgroningen voorzien van nummers en geprojecteerd op de topografie. De kaartbijlagen II-3 en II-4 zijn de archeologische verwachtingskaarten met betrekking tot droge landschappen voor respectievelijk jager-verzamelaars (periode Paleolithicum-Mesolithicum) en landbouwers (periode Neolithicum t/m Nieuwe tijd). Kaartbijlage II-5 is de archeologische verwachtingskaart voor alle perioden in natte landschappen. Kaartbijlage II-6 is het 'hart' van het rapport: het is de archeologische verwachtingskaart voor alle landschappen en perioden (de bijbehorende adviezen worden in onderhavig deelrapport I gegeven). Kaartbijlage II-7 betreft een cultuurhistorische waardenkaart, dat wil zeggen een kaart waar behalve archeologie ook andere cultuurhistorische (historisch-geografische en bouwhistorische) elementen op staan afgebeeld.

Deelrapport III is een eerste aanzet tot een gemeentelijk archeologiebeleid. Hierin worden achtereenvolgens besproken: wettelijk kader, huidig beleidskader, toekomstig archeologiebeleid, juridische verankering van de beleidsadvieskaart, communicatie, presentatie en voorlichting alsmede organisatie en financiën.

2 Aanbevelingen

2.1 Inleiding

In het algemeen geldt dat het doel van een archeologisch erfgoedbeleid tweeledig is:

- beschermen van het archeologisch bodemarchief tegen aantasting, dat wil zeggen behoud kennisbronnen (§ 2.2);
- beheer, inrichting en ontsluiting van vindplaatsen en versterking van de kwaliteit ervan (§ 2.3, § 2.4 en § 2.5).

Hieronder worden deze zaken toegelicht. De aanbevelingen in § 2.2, § 2.4 en § 2.5 zijn van algemene methodologische en beleidsmatige aard; de aanbevelingen in § 2.3 hebben meer specifiek betrekking op de archeologische en historische identiteit van de gemeente Echt-Susteren.

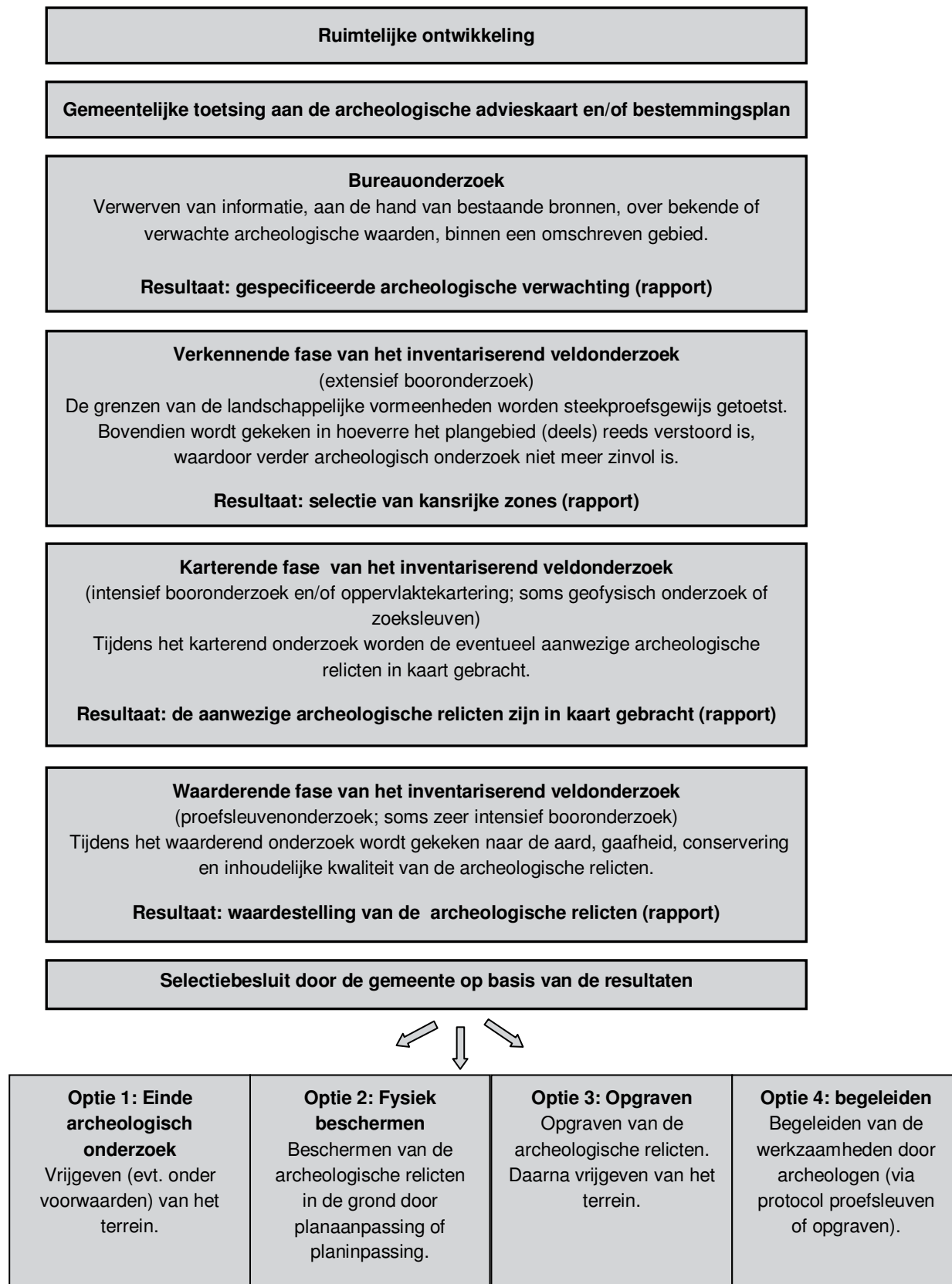
2.2 Behoud kennisbronnen

De archeologische verwachtings- en advieskaart (kaartbijlage I-1)

De omgang met archeologische verwachtingszones en de archeologische monumenten laat zich vertalen in verschillende adviezen ten aanzien van geplande ingrepen. De archeologische verwachtingskaart is een eerste stap naar een goed gefundeerd archeologisch beleid ten aanzien van het grondgebied van de gemeente.

De archeologische verwachtingskaart is een combinatie van de archeologische verwachting voor jager-verzamelaars met de verwachtingen voor landbouwers. Door een archeologische verwachting uit te spreken voor een grondgebied kan een advies geformuleerd worden ten aanzien van te volgen procedures in geval van verstoring van archeologische resten in het desbetreffende grondgebied. Met betrekking tot de archeologie is de kaart algemeen van opzet omdat vanwege de combinatie van de verwachtingszones de periode-specifieke informatie verdwijnt.

Ten behoeve van het overzicht wordt in figuur 1 een overzicht gepresenteerd van de Archeologische Monumenten Zorg (AMZ-fasering). Deze fasering wordt in Nederland gebruikt in vergunningsplichtige ruimtelijke ontwikkelingen waarbij bodemingrepen plaatsvinden.

Figuur 1. Fasering in de Archeologische Monumenten Zorg (AMZ).

RAAP-RAPPORT 1951

Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren
Deelrapport I: Samenvatting en aanbevelingen

Ondergrenzen

Uitgangspunt is om het archeologisch erfgoed waar mogelijk *'in situ'* te bewaren. Als dit niet mogelijk is worden er ondergrenzen aanbevolen.

In overleg met de gemeente zijn voor de verschillende archeologische monumenten, vindplaatsen en verwachtingen ondergrenzen opgesteld, zoals weergegeven in tabel 1. In de tabel zijn de verschillende gebieden waarvoor dezelfde ondergrenzen gelden gegroepeerd, zodat er 8 gebieden met 'Waarde Archeologie' (WA-1 t/m WA-8) zijn. De gemeente kan ondergrenzen rechtstreeks overnemen in haar beleid en/of bestemmingsplannen, maar is ook bevoegd hiervan af te wijken. Het blijft een maatschappelijke afweging om archeologisch onderzoek ergens al dan niet verplicht te stellen.

ONDERGRENZEN			
Waarde archeologie	Verwachting/waarde	Plangebied / Bodemingreep	
		Groter dan	Dieper dan
WA-1	AMK-terrein (archeologisch monument); terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd	Wordt bepaald door RCE	Wordt bepaald door RCE
WA-2	AMK-terrein (archeologisch monument); terrein van zeer hoge en hoge archeologische waarde	30 m ²	40 cm
	Zone rondom ARCHIS-waarneming/vondstmelding/vindplaats		
WA-3	AMK-terrein (archeologisch monument); terrein van hoge archeologische waarde, historische stadskernen	100 m ²	40 cm
	AMK-terrein (archeologisch monument); terrein van archeologische waarde		
WA-4	AMK-terrein (archeologisch monument); terrein van hoge archeologische waarde, historische dorpskernen	250 m ²	40 cm
WA-5	Hoge verwachting voor droge landschappen	1000 m ²	40 cm
	Hoge verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebied		
	Hoge verwachting voor natte landschappen		
	Hoge verwachting voor natte landschappen, provinciaal aandachtsgebied		
	Hoge verwachting voor natte landschappen, Maasafzettingen		
	Hoge verwachting voor natte landschappen, Maasafzettingen, provinciaal aandachtsgebied		
	Middelhoge verwachting voor natte landschappen		
	Middelhoge verwachting voor natte landschappen, provinciaal aandachtsgebied		
	Middelhoge verwachting voor natte landschappen, Maasafzettingen		
	Middelhoge verwachting voor natte landschappen, Maasafzettingen, provinciaal aandachtsgebied		
WA-6	Middelhoge verwachting voor droge landschappen	2500 m ²	40 cm
	Middelhoge verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebied		
WA-7	Lage verwachting voor droge of natte landschappen, provinciaal aandachtsgebied	10.000 m ²	40 cm
WA-8	Lage verwachting voor droge en natte landschappen	Geen restricties	Geen restricties

Tabel 1. Ondergrenzen.

Uitgangspunt bij de aanbevolen ondergrenzen is dat archeologisch onderzoek - indien mogelijk - reeds wordt uitgevoerd bij de voorbereiding van een bestemmingsplanprocedure ten behoeve van een nieuwe ontwikkeling. Hierbij wordt het gehele gebied onderzocht dat in procedure wordt gebracht (en niet alleen de ingrepen). De voordelen van deze werkwijze zijn in § 5.2 in deelrapport III uitgewerkt.

De ondergrenzen geven aan wanneer archeologisch onderzoek noodzakelijk is, namelijk bij bodemingrepen die groter zijn als de ondergrenzen. Anders gezegd: bodemverstoringen zijn geoorloofd tot aan het maximum van de ondergrens in een bepaald gebied.

Hieronder volgt een verantwoording voor de gekozen ondergrenzen, eerst met betrekking tot oppervlakte, vervolgens met betrekking tot diepte. In algemene zin zijn de ondergrenzen gebaseerd op een kwalitatieve afweging van wat wetenschappelijk noodzakelijk/wenselijk is en wat maatschappelijk haalbaar/betaalbaar is. Tevens is het aantal onderscheiden groepen bewust beperkt gehouden, om de koppeling met bestemmingsplannen niet onnodig complex te maken.

Als richtlijn bij onderstaande ondergrenzen geldt: hoe hoger de archeologische waarde of verwachting, hoe kleiner de ondergrens. In gebieden met een hoge archeologische verwachting bevinden zich naar verwachting meer vindplaatsen dan in gebieden met een middelhoge en een lage archeologische verwachting. De kans op het aantreffen van archeologische resten is het grootst in gebieden met een hoge archeologische verwachting. Voor deze gebieden geldt dat ook bij relatief kleine ingrepen vindplaatsen kunnen worden verstoord. Of vindplaatsen ook daadwerkelijk worden aangetroffen en verstoord, wordt sterk bepaald door bijvoorbeeld de aard, omvang en diepteligging van de vindplaatsen en de aard, omvang en diepte van de geplande bodemingrepen.

Er is getracht zoveel mogelijk aan te sluiten bij de archeologische ondergrenzen zoals elders gehanteerd in Zuid-Nederland. Een kwantitatieve onderbouwing, waarbij op grond van statistiek ondergrenzen worden berekend, is met de huidige stand van kennis nog niet goed mogelijk. Bovendien blijft de afweging van wat wetenschappelijk noodzakelijk is en wat maatschappelijk haalbaar is altijd een subjectieve kwestie.

Oppervlakte

WA-1 (AMK-terrein - archeologisch monument - terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd)

Wordt bepaald door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Voor deze rijksbeschermden archeologische monumenten geldt dat er een Monumentenvergunning moet worden aangevraagd bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De minister beslist, maar Burgemeester en Wethouders spelen een rol in de procedure. Behoud van deze terreinen en bescherming van de aanwezige resten is van groot belang. Ingrepen op deze terreinen zijn zeer schadelijk voor de archeologische resten en moeten dus te allen tijde worden voorkomen.

WA-2 (AMK-terrein - archeologisch monument - terrein van zeer hoge en hoge archeologische waarde; zone rondom ARCHIS-waarneming/vondstmelding/vindplaats), **30 m²**

Vastgestelde aanwezigheid van archeologische resten; er is grote kans dat bodemingrepen resulteren in aantasting van archeologische resten.

Niet altijd is de begrenzing van een AMK-terrein echter goed onderbouwd en/of is niet precies duidelijk waarom een terrein als archeologisch waardevol is aangeduid. Aanvullend archeologisch onderzoek kan dan tot een beter inzicht in de begrenzing en waarde van het terrein leiden. Dit kan betekenen dat het terrein minder waardevol is of dat het veel kleiner is dan gedacht. Het omgekeerde is uiteraard ook mogelijk. Omdat deze gebieden echter 'bewezen' zeer belangrijke archeologische waarden bevatten, worden alleen kleine gebieden van onderzoek vrijgesteld. De grens van 30 m² is gekozen, omdat bouwwerken tot deze omvang reeds vergunningvrij zijn (grens lichte bouwvergunning). Kleinschalige verstoringen (zoals het planten van bomen) blijven echter wel mogelijk.

WA-3 (AMK-terrein - archeologisch monument - terrein van hoge archeologische waarde, historische stadskern; AMK-terrein - archeologisch monument - terrein van archeologische waarde), **100 m²**

Er is een historisch belang van de oude stadskern, met een hoge dichtheid aan archeologische resten en er is een vastgestelde aanwezigheid van archeologische resten (monument); er is grote kans dat bodemingrepen resulteren in aantasting van archeologische resten. Het belang van de terreinen is echter iets minder dan de terreinen van WA-2, vandaar dat de ondergrens iets ruimer is genomen.

Met name bij zeer kleine, particuliere ontwikkelingen (kleine uitbouw, garage, etc.) wegen archeologische kosten onevenredig zwaar op het budget van het project. Met het hanteren van deze ondergrens blijven kleinschalige ontwikkelingen mogelijk, wat met name ook deze particulier zal ontzien.

WA-4 (AMK-terrein - archeologisch monument - terrein van hoge archeologische waarde, historische dorpskernen), **250 m²**

Zie WA-3. Er is een historisch belang van oude dorpskernen. De verwachte dichtheid aan archeologische resten is echter minder hoog (middelhoge dichtheid), waardoor de ondergrens iets ruimer is genomen dan bij WA-3. Kleinschalige ontwikkelingen zijn mogelijk.

WA-5 (hoge verwachting voor droge landschappen; hoge verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebied; hoge verwachting natte landschappen; hoge verwachting natte landschappen, provinciaal aandachtsgebied; hoge verwachting voor natte landschappen, Maasafzettingen; hoge verwachting voor natte landschappen, Maasafzettingen, provinciaal aandachtsgebied; middelhoge verwachting voor natte landschappen; middelhoge verwachting voor natte landschappen, provinciaal aandachtsgebied; middelhoge verwachting voor natte landschappen, Maasafzettingen; middelhoge verwachting voor natte landschappen, Maasafzettingen, provinciaal aandachtsgebied), **1000 m²**

Hoge verwachting voor droge landschappen: deze verwachting betreft voornamelijk (afgedekte) bewoning en begraving die zich veelal over relatief grote gebieden (> 1000 m²) uitstrekt. Hoewel met kleinere ingrepen archeologische waarden verloren zullen gaan, zal de schade (t.o.v. de gehele vindplaats) beperkt zijn. De grens van 1000 m² is gebaseerd op de zones met een hoge verwachting in provinciale aandachtsgebieden.

Deze ondergrens geldt ook voor gebieden in natte landschappen met een hoge en middelhoge verwachting, omdat archeologische vindplaatsen in natte landschappen vaak geïsoleerde 'puntlocaties' (bruggen, boten, fuiken, etc.) zijn en daardoor bij te hoge ondergrenzen te vaak 'verloren' zouden gaan.

WA-6 (*middelhoge verwachting voor droge landschappen; middelhoge verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebied*), **2500 m²**

Zie WA-5. De ondergrens is vanzelfsprekend hoger dan in gebieden met een hoge verwachting.

WA-7 (*lage verwachting voor droge of natte landschappen, provinciaal aandachtsgebied*), **10.000 m²**

Zones met een lage verwachting in provinciale aandachtsgebieden dienen volgens de Provincie een dergelijke ondergrens te hebben. Hoewel de provincie onderkent dat deze schijnbare discrepantie kan leiden tot vragen van de gemeente (druist in tegen de wens om tot een vermindering van onderzoeksdruk te komen) motiveert zij deze ondergrens als volgt: "*een lage verwachtingswaarde betekent niet dat er in de gebieden geen archeologie aanwezig is of dat de eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen een lage waarde hebben. Het betekent alleen dat de dichtheid aan archeologische resten (naar verwachting) kleiner is dan in gebieden met een (middel-)hoge verwachtingswaarde. De essentie van het aanwijzen van aandachtsgebieden is juist dat de archeologische verschijnselen in het omringende landschap worden onderzocht*" (Van der Gaauw, 2008). Vandaar dat deze gebieden toch onderzoeksplichtig zijn.

WA-8 (*lage verwachting voor droge en natte landschappen*), **geen restricties**

Geen restricties als gevolg van lage verwachting. Hoewel in deze gebieden in principe wel archeologische resten aanwezig kunnen zijn, zal de kans op het aantreffen en verstoren van deze resten zo laag zijn dat de schade aan de archeologie beperkt blijft. Aangezien er tevens de wens bestaat om tot een vermindering van de onderzoeksdruk te komen, worden deze gebieden vrijgegeven. Dit betekent niet dat deze gebieden geheel buiten het zicht verdwijnen. In archeologische aandachtsgebieden (zie WA-7) worden deze gebieden wel meegenomen. Indien het onderzoek in de aandachtsgebieden tot nieuwe inzichten leidt, kunnen in de toekomst ook de gemeentelijke ondergrenzen hierop worden aangepast.

Wordt er toch een vindplaats aangetroffen, dan dient deze te worden aangemeld bij ARCHIS.

Diepte - WA-1 t/m WA-8

De ondergrens van **40 cm** beneden maaiveld (-Mv) is gebaseerd op de gemiddelde dikte van de reeds verstoorte bovengrond (de bouwvoor).

Alle bodemingrepen die niet dieper gaan dan 40 cm -Mv zijn in principe vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Een uitzondering hierop vormen de wettelijk beschermde monumenten. Deze ondergrens van 40 cm is gebaseerd op de gemiddelde diepte van een bouwvoor. Hoewel in de bouwvoor archeologische resten kunnen voorkomen, bevinden deze zich niet meer in hun oorspronkelijke context. De waarde van deze resten is daar relatief gering.

Ingrepen dieper dan 40 cm -Mv hoeven niet in alle gevallen tot verstoring van archeologische waarden te leiden omdat de archeologische waarden bijvoorbeeld veel dieper liggen dan de geplande ingrepen. Dit dient echter wel door middel van een archeologisch (bureau)onderzoek zorgvuldig te worden onderzocht en onderbouwd.

Provinciale aandachtsgebieden

Vooruitlopend op de invoering van de nieuwe Wet Ruimtelijke ordening, waarin de provincies alleen nog mogen oordelen over bestemmingsplannen indien er sprake is van provinciaal belang, heeft Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg in 2008 besloten wat zij voor archeologie van provinciaal belang acht. Daartoe heeft ze een aantal zogenaamde archeologische aandachtsgebieden aangewezen. Dit zijn representatieve en relatief gave delen van de verschillende Limburgse cultuurlandschappen met een groot potentieel aan archeologische waarden. De Provincie wil zich inzetten voor het behoud en onderzoek van archeologische waarden in deze gebieden en voor kwalitatief archeologisch onderzoek.

Het uitgangspunt hierbij is niet de bescherming van het gehele aandachtsgebied. Het basisprincipe voor het beleid is een hoge kwaliteit van het archeologisch onderzoek. Omdat niet alle vindplaatsen even belangrijk zijn en niet alle waardevolle vindplaatsen behouden kunnen blijven, zullen in het gehele archeologische onderzoekstraject keuzen gemaakt moeten worden. Ruimtelijke ontwikkelingen kunnen dus wel plaatsvinden in de provinciale aandachtsgebieden, maar alleen als er in een vroegtijdig stadium adequaat archeologisch onderzoek wordt verricht.

De ondergrenzen met betrekking tot de archeologische verwachtingszones in de aandachtsgebieden zijn:

- zones met hoge verwachting: 1000 m²;
- zones met middelhoge verwachting: 2500 m²;
- zones met lage verwachting: 10.000 m².

In het noordoosten van de gemeente Echt-Susteren is het Vlootbeekdal aangewezen als aandachtsgebied.

Gebieden met meerdere verwachtingen

Het kan voorkomen dat er binnen plangebieden meerdere verwachtingszones (hoog, middelhoog en laag) voorkomen. In dat geval wordt aangeraden om de hoogste waarde als uitgangspunt te nemen en op basis daarvan een voor het plangebied adequate strategie te bedenken. Verstoorde zones vallen buiten dit regime.

Onderzoeksgebieden

Voor onderzoeksgebieden die nog verder onderzocht moeten worden gelden de adviezen zoals vermeld in de catalogus. Gebieden die zijn vrijgegeven (meestal opgegraven) hebben een lage verwachting op de kaarten.

2.3 Ontsluiting en kwaliteitsversterking

De gemeente kan voor bewoners en recreanten nog aantrekkelijker worden gemaakt door ontsluiting van archeologische vindplaatsen en gegevens. Zo kan ook het maatschappelijk draagvlak voor archeologie en cultuurhistorie worden vergroot. Dit kan bijvoorbeeld door middel van:

1. het plaatsen van informatieborden bij vindplaatsen (zoals bij de Keltische vindplaatsen van een vrouwengraf en muntschat bij Echt);
2. het reconstrueren van oude gebouwen, structuren of gebieden;
3. het inrichten van bezoekerscentra;
4. het vervaardigen van brochures en publiekspublicaties;
5. het inrichten van exposities, met name aan de hand van recent uitgevoerd archeologisch onderzoek.

Vanwege hun bijzondere geschiedenis (zie deelrapport II) verdienen met name de volgende gebieden aandacht voor verdere (publieke) ontsluiting:

1. concentraties vindplaatsen uit alle perioden de hoger gelegen delen van het landschap, met name tussen Susteren en Peij, Ophoven en Gebroek, Peij en Hingen alsmede Achter het Esbroek in het noordoosten;
2. de concentratie mesolithische vindplaatsen nabij de Echtermolenbeek bij Echt, het gebied ten zuiden van Sleek en het gebied ten oosten van Hingen.

Bij al deze activiteiten kunnen de lokale amateur-archeologen en historici een zeer belangrijke rol spelen.

Archeologische en historische resten kunnen alleen ontsloten worden als de kwaliteit ervan gewaarborgd is. In de bijlagen worden in dit verband achtereenvolgens de fysieke bescherming en inrichting van archeologische terreinen (bijlage 2) en de kwetsbaarheid van archeologische resten (bijlage 3) besproken.

Literatuur

Gaauw, P. van der, 2008. *Provinciale archeologische aandachtsgebieden; Archeologisch selectie-document*. Provincie Limburg, Maastricht.

Gebruikte afkortingen

AMZ Archeologische Monumenten Zorg

ARCHIS ARChEologisch Informatie Systeem

Overzicht van figuren, tabellen en (losse kaart-)bijlagen

Figuur 1. Fasering in de Archeologische Monumenten Zorg (AMZ).

Tabel 1. Ondergrenzen.

Bijlage 2. Fysieke bescherming en inrichting van archeologische terreinen.

Bijlage 3. De kwetsbaarheid van archeologische resten.

Kaartbijlage I-1. Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren.

Bijlage 1: Toelichting op de kaartbijlagen

Algemeen

De grote losse kaartbijlagen zijn per deelrapport apart genummerd, met een deelrapport nummer (I of II) gevolgd door een cijfer (I-1 t/m II-7). Waar nodig zijn - vanwege de grootte van de gemeente - deelkaarten (A en B) gemaakt. Met betrekking tot de verwachting is onderscheid gemaakt tussen 2 typen samenlevingen (jager-verzamelaars en landbouwers) en 2 soorten landschappen (droge en natte landschappen).

Kaartbijlage I-1A en I-1B

Kaartbijlage I-1 (schaal 1:15.000, 1 cm = 150 m) is het 'hart' van het rapport: het is de archeologische verwachtings- en advieskaart. De kaart is bedoeld om de archeologische verwachting (gebaseerd op het verwachtingsmodel) en de daaraan gekoppelde aanbevelingen cartografisch weer te geven en inzichtelijk te maken. De verschillende verwachtingsgebieden zijn geprojecteerd op de topografie. Het gaat om gebieden met een hoge archeologische verwachting in droge en natte landschappen (aangegeven met resp. rood en blauw), gebieden met een middelhoge archeologische verwachting in droge en natte landschappen (aangegeven met resp. oranje en lichtblauw) en gebieden met een lage archeologische verwachting in droge en natte landschappen (aangegeven met geel).

Op deze kaartbijlage staan alle bekende archeologische vindplaatsen (waarnemingen), vondstmeldingen en de archeologische monumenten (AMK-terreinen: wettelijk beschermde terreinen van zeer hoge archeologische waarde; terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde; terreinen van archeologische waarde, inclusief de historische kernen) aangeduid met respectievelijk driehoekjes (vindplaatsen en vondstmeldingen) of als vlakelement (monumenten). Tevens vermeld zijn de vindplaats-, vondstmeldings- en monumentnummers (zie de catalogus: bijlage 6).

Tevens aangegeven zijn onderzoeksgebieden en de status daarvan (niet vrijgegeven of onbekend, deels vrijgegeven en vrijgegeven). Voor onderzoeksgebieden die nog verder moeten worden onderzocht (niet vrijgegeven of onbekend, deels vrijgegeven), gelden de adviezen voor de verschillende verwachtingszones (die 'doorschemeren').

Provinciale aandachtsgebieden zijn aangegeven met een rode stippellijn.

Kaartbijlage II-1A en II-1B

Kaartbijlage II-1 (schaal 1:25.000, 1 cm = 250 m) is bedoeld als algemeen overzicht van de in de gemeente aanwezige archeologische vindplaatsen, vondstmeldingen, monumenten en onderzoeksmeldingen. Deze zijn geprojecteerd op zowel de topografie als het reliëf, gebaseerd op het Actueel Hoogtemodel Nederland (AHN).

Op deze kaartbijlage staan alle bekende archeologische vindplaatsen (waarnemingen), vondstmeldingen en inclusief de zogenaamde archeologische monumenten (AMK-terreinen) aangeduid met respectievelijk driehoekjes (vindplaatsen en vondstmeldingen) of als vlakelement (monumenten en onderzoeksmeldingen). Tevens weergegeven (als vlakelement) zijn ontgrondingen met hun verschillende status volgens gegevens van de Provincie Limburg.

Kaartbijlage II-2A en II-2B

Kaartbijlage II-2 (schaal 1:15.000, 1 cm = 150 m) is bedoeld als gedetailleerd overzicht van de in de gemeente aanwezige archeologische vindplaatsen, vondstmeldingen, monumenten en onderzoeksmeldingen, met nummers (zie bijlage 6: catalogus). Deze zijn geprojecteerd op de topografie. Tevens weergegeven (als vlakelement) zijn ontgroningen met hun verschillende status op basis van bureau- en veldonderzoek van RAAP.

Kaartbijlage II-3A en II-3B

Kaartbijlage II-3 (schaal 1:15.000, 1 cm = 150 m) is de archeologische verwachtingskaart voor jager-verzamelaars (periode Paleolithicum-Mesolithicum). De kaart is bedoeld om de archeologische verwachting (gebaseerd op het verwachtingsmodel) en de daaraan gekoppelde aanbevelingen cartografisch weer te geven en inzichtelijk te maken. De verschillende verwachtingsgebieden zijn geprojecteerd op de topografie.

Het gaat om gebieden met een hoge archeologische verwachting in droge landschappen (aangegeven met rood) en gebieden met een lage archeologische verwachting in droge landschappen (aangegeven met geel).

De vindplaatsen van jager-verzamelaar zijn aangegeven met een symbool voor het complextypen, dat wil zeggen kampementen. Deze vindplaatsen zijn gebaseerd op de analyse, waarbij het originele vindplaatsenbestand (zoals op de kaartbijlagen I-1 en II-2) is 'opgeschoond' om dubbeltellingen en dergelijke te vermijden. Monument- en vindplaatsnummers zijn niet weergegeven: zie kaartbijlage II-2 voor deze nummers.

Kaartbijlage II-4A en II-4B

Kaartbijlage II-4 (schaal 1:15.000, 1 cm = 150 m) is de archeologische verwachtingskaart voor landbouwers (periode Neolithicum t/m Nieuwe tijd). De kaart is bedoeld om de archeologische verwachting (gebaseerd op het verwachtingsmodel) en de daaraan gekoppelde aanbevelingen cartografisch weer te geven en inzichtelijk te maken. De verschillende verwachtingsgebieden zijn geprojecteerd op de topografie.

Het gaat om gebieden met een hoge archeologische verwachting in droge landschappen (aangegeven met rood), gebieden met een middelhoge verwachting in droge landschappen en gebieden met een lage archeologische verwachting in droge landschappen (aangegeven met geel).

De vindplaatsen van landbouwers zijn aangegeven met een verschillende symbolen voor complextypen (nederzetting, grafveld, etc.). De periodisering is in ieder complextypen op de kaart aangegeven met een kleur. Deze vindplaatsen zijn gebaseerd op de analyse, waarbij het originele vindplaatsenbestand (zoals op de kaartbijlagen I-1 en II-2) is 'opgeschoond' om dubbeltellingen en dergelijke te vermijden. Monument- en vindplaatsnummers zijn niet weergegeven: zie kaartbijlage II-2 voor deze nummers.

Kaartbijlage II-5A en II-5B

Op kaartbijlage II-5 (schaal 1:15.000, 1 cm = 150 m) is een specifieke verwachting voor vindplaatsen van zowel jager-verzamelaars- als landbouwers in natte gebieden (met name beekdalen) afgebeeld. De kaart is bedoeld om de archeologische verwachting (gebaseerd op het verwachtingsmodel) en

de daaraan gekoppelde aanbevelingen cartografisch weer te geven en inzichtelijk te maken. De verschillende verwachtingsgebieden zijn geprojecteerd op de topografie.

De verschillende verwachtingen zijn aangeduid met een kleur en specifiek raster. De vindplaatsen (zowel binnen als buiten natte gebieden) zijn aangegeven met een verschillende symbolen voor complextypen (nederzetting, grafveld, etc.). De periodisering is in ieder complextype op de kaart aangegeven met een kleur. Deze vindplaatsen zijn gebaseerd op de analyse, waarbij het originele vindplaatsen bestand (zoals op de kaartbijlagen I-1 en II-2) is 'opgeschoond' om dubbeltellingen en dergelijke te vermijden. Monument- en vindplaatsnummers zijn niet weergegeven: zie kaartbijlage II-2 voor deze nummers.

Kaartbijlage II-6A en II-6B

Kaartbijlage II-6 (schaal 1:15.000, 1 cm = 150 m) is totale (gecombineerde) verwachtingskaart voor vindplaatsen van zowel jager-verzamelaars als landbouwers in droge en natte landschappen. De kaart is bedoeld om de archeologische verwachting (gebaseerd op het verwachtingsmodel) en de daaraan gekoppelde aanbevelingen cartografisch weer te geven en inzichtelijk te maken. De verschillende verwachtingsgebieden zijn geprojecteerd op de topografie.

Het gaat om gebieden met een hoge archeologische verwachting in droge en natte landschappen (aangegeven met resp. rood en blauw), gebieden met een middelhoge archeologische verwachting in droge en natte landschappen (aangegeven met resp. oranje en lichtblauw) en gebieden met een lage archeologische verwachting in droge en natte landschappen (aangegeven met geel).

Op deze kaartbijlage staan alle bekende archeologische vindplaatsen (waarnemingen), vondstmeldingen en de archeologische monumenten (AMK-terreinen) aangeduid met respectievelijk driehoekjes (vindplaatsen en vondstmeldingen) of als vlakelement (monumenten). Tevens aangegeven zijn onderzoeksgebieden en de status daarvan (niet vrijgegeven of onbekend, deels vrijgegeven en vrijgegeven). Voor onderzoeksgebieden die nog verder moeten worden onderzocht (niet vrijgegeven of onbekend, deels vrijgegeven), gelden de adviezen voor de verschillende verwachtingszones (die 'doorschemeren').

Kaartbijlage II-7A en II-7B

Kaartbijlage 7 (schaal 1:15.000, 1 cm = 150 m) is bedoeld als een overzicht van de cultuurhistorische elementen (= archeologische vindplaatsen, historisch-geografische en bouwkundige elementen en historische kernen) in de gemeente. De elementen zijn afgebeeld op de topografie. De bouwhistorische elementen zijn weergegeven met een symbool dat, per periode, het complextype (bijv. kerk, watermolen) weergeeft (combinatie symbool, kleur voor periode). Rijksmonumentnummers en MIP-nummers (Monumenten Inventarisatie Project) zijn weergegeven. Vindplaatsen van jager-verzamelaars en landbouwers zijn weergegeven met respectievelijk een groen en blauw driehoekje.

Bijlage 2: Fysieke bescherming en inrichting van archeologische terreinen

Inleiding

Het archeologisch bodemarchief is van zeer groot belang omdat het de enige informatiebron is over het prehistorisch verleden. Deze periode omvat meer dan 99% van de geschiedenis van de mens. Het uitzonderlijke van het archeologisch bodemarchief is dat de archeologische sporen in feite maar één keer gelezen kunnen worden. Tevens geldt, zoals bij elk archief, dat bij onzorgvuldig beheer de unieke informatie (de nog aanwezige archeologische overblijfselen) ernstig aangetast of zelfs geheel vernietigd kan worden. Het is daarom van wezenlijk belang dat bij verdere ontwikkeling van de gemeente het streven naar behoud van archeologische resten richtinggevend is.

Een belangrijk doel van bescherming van archeologische resten is het duurzaam behoud van een representatief bestand van archeologische monumenten, complextypen en hun onderlinge samenhang. Bij het selecteren van de potentiële archeologische monumenten zijn het vaak de zichtbare landschapselementen die voorrang krijgen op de niet of nauwelijks zichtbare, omdat ze voor het publiek nu eenmaal de meest relevante, direct waarneembare herinnering zijn aan een prehistorische of historische samenleving. Monumenten zoals hunebedden, grafheuvels en kasteelterreinen zijn naast hun wetenschappelijke waarde ook op grond van hun belevingswaarde sterk vertegenwoordigd in het Nederlandse monumentenbestand. Het archeologisch erfgoed bestaat echter niet alleen uit vindplaatsen die duidelijk waarneembaar zijn aan het oppervlak. Een dergelijk selectief beschermingsbeleid zal uiteindelijk leiden tot een monumentenbestand dat bestaat uit een optelsom van kleinschalige, autonome, niet of nauwelijks met elkaar en met de omgeving verbonden vindplaatsen. Het beleid resulteert op deze wijze tot een versnipperd behoud van het archeologisch erfgoed en daarmee letterlijk tot een fragmentatie van onze kennis over het verleden: een landschap met een selectief geheugen.

Deze paragraaf is dan ook bedoeld als pleidooi voor de introductie van het landschap als richtlijn voor het beheersbeleid voor de gemeente. Deze archeologische resten in de gemeente zijn geheel of gedeeltelijk aan het oog onttrokken en worden daardoor onopgemerkt aangetast door sluipend verval. Het gaat onder andere om (sterk) verspreide sporen van jachtactiviteiten, nederzettingsafval, figuraties van bodemverkleuringen, oude akkerarealen, (Romeinse) wegen, grafvelden en muurresten/grachten van kastelen, die in hun onderlinge samenhang en ruimtelijke structuur een betekenis hebben voor de bewoningsgeschiedenis van het gebied. Effectieve bescherming van een grootschalig landschap waarin archeologische resten zijn vertegenwoordigd, gaat vaak gepaard met restricties voor de gebruiksmogelijkheden van de desbetreffende gronden. Bescherming van een grootschalig cultuurhistorisch waardevol landschap is alleen zinvol als er voldoende draagkracht aanwezig is.

Draagkracht wordt onder meer verkregen door het publiek en de lokale autoriteiten te informeren over de karakteristieke en identiteitsbepalende elementen van het cultuurhistorische landschap. De doelstelling is niet alleen beschermen, maar ook het integreren van cultuurhistorische resten in de planontwikkeling.

Maatregelen gericht op behoud

Indien wordt gekozen voor behoud van archeologische vindplaatsen *in situ* is het raadzaam verdergaande aantasting van de archeologische resten te stoppen. De voorkeur gaat daarbij niet uit naar strak begrensde nederzettingsterreinen, maar naar bescherming en conservering van grotere landschappelijke zones die zowel een hoge archeologische als landschappelijke waarde hebben (beschermd landschapsgezichten). Het is mede de gecombineerde aanwezigheid van hoge landschappelijke, archeologisch wetenschappelijke en historische resten ('ensembles') die het behoud en de bescherming van deze eenheden rechtvaardigt. Uitgangspunt van bescherming van archeologische resten is ervoor te zorgen dat ingrepen die tot (fysieke) aantasting daarvan leiden, zoveel mogelijk vermeden worden. Behalve passief (het voorkomen van verstorende bodemingrepen) kan op een actieve manier met het behoud van archeologische resten worden omgegaan.

Veiligstelling door aangepaste bestemming en aangepast beheer

Door aanpassing van het landgebruik en -beheer kan een zeer gerichte bescherming van archeologische resten worden gerealiseerd. Het kan gaan om omzetting van akkerland in gras/hooiland of in extensief beheerde natuurontwikkelingsgebieden. Herbebossing is een minder geschikte aanpassing door de verstorende werking van boomwortels.

Veiligstelling door ophoging

Door het ophogen/afdekken van terreinen met archeologische resten kunnen deze resten beschermd worden. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de oorspronkelijke morfologie van het landschap. In een natuurontwikkelingsproject langs de Ruiten Aa (Oost Groningen) zijn op deze manier archeologische resten veiliggesteld.

Veiligstelling door een visualiserende inrichting (ontsluiting)

In sommige situaties kan behoud worden gerealiseerd door middel van restauratie/ reconstructie van archeologische resten. Visuele archeologische resten zijn uitermate geschikt voor een recreatieve ontsluiting van het gebied. Door middel van bijvoorbeeld informatieborden kan kennis met betrekking tot de bewoningsgeschiedenis en het cultuurlandschap voor een breed publiek toegankelijk worden gemaakt. In de volgende paragraaf worden mogelijkheden behandeld voor bescherming door middel van visualisatie. De mogelijkheden dienen als handvatten voor ontsluiting van archeologische vindplaatsen.

Bescherming door visualisatie van archeologische resten

Behalve de bescherming van archeologische resten vanuit een wetenschappelijke relevantie, kan ervoor gekozen worden om de beschermde vindplaatsen te benutten voor een groot publiek in cultuur-toeristische en educatieve zin. Met name voor 'het publiek' speelt de belevingswaarde van archeologische vindplaatsen een belangrijke rol (terwijl vanuit de wetenschap vooral aandacht is voor de informatiewaarde ervan). Archeologische vindplaatsen die niet zichtbaar zijn, worden om deze reden in het algemeen veel minder gewaardeerd. Voor een brede publieke betrokkenheid (maatschappelijk draagvlak) is het dus van belang dat archeologische vindplaatsen beleefd kunnen worden en dus zichtbaar worden gemaakt in het landschap. Door archeologische vind-

plaatsen een maatschappelijke functie te geven (door maatregelen t.b.v. visualisatie), kunnen juist mogelijkheden gecreëerd worden voor het behoud van de archeologische resten. Op deze wijze kan het spanningsveld tussen wetenschap (gericht op behoud van de wetenschappelijke/informatieve waarde) en het publiek/de maatschappij (gericht op de belevingswaarde) mogelijk ondervangen worden.

Het is wel goed om er bewust van te zijn dat visualisatie en bescherming van archeologische resten met elkaar in conflict kunnen komen: bij de ingrepen ten behoeve van ontsluiting kunnen de (nog aanwezige) archeologische overblijfselen aangetast/vernietigd worden. Concrete archeologische gegevens (zoals huisplattegronden, grafstructuren, grachten en voormalige wegen) zijn evenwel noodzakelijk om tot concrete invulling van ontsluitingsvoorstellen te komen. De concrete archeologische gegevens kunnen op twee manieren verkregen worden zonder dat de informatie-waarde van een archeologische vindplaats verloren hoeft te gaan:

- door resultaten van reeds opgegraven archeologische vindplaatsen uit (de directe omgeving van) de gemeente te bekijken;
- door aanvullend archeologisch onderzoek (proefsleuven). Door plaatselijk de bouwvoor te verwijderen, kunnen archeologische sporen en structuren opgetekend worden. Het grote verschil met opgravingen is dat de archeologische sporen tijdens het proefsleuvenonderzoek niet opgegraven worden (dus niet verloren gaan). Nadat de archeologische sporen zijn opgetekend, wordt de bouwvoor weer teruggestort. Verstoring van de archeologische resten is dus zeer gering. Een bijkomend voordeel is dat de kwaliteit, omvang en aard van de vindplaats eenduidig kunnen worden bepaald. Hierdoor wordt het mogelijk een passend beschermings- en beheerbeleid op vindplaatsniveau te formuleren.

Bij de visualisatie ligt het accent op herstel van historische en landschappelijke waarden, waardoor de gemeente een eigen karakter krijgt. Gedacht kan worden aan:

- plaatsing van informatieborden bij belangwekkende archeologische vindplaatsen;
- herstel van de oorspronkelijke beeklopen;
- inpassen van cultuurhistorische elementen in inrichtingsplannen;
- publieksvoorlichting waarin de cultuurhistorie van het gebied centraal staat (bijv. educatieve programma's, tentoonstellingen en publicaties);
- aanleggen van fiets- en wandelroutes (TRAP-routes) langs kenmerkende landschappelijke elementen/structuren en archeologische vindplaatsen, al dan niet in combinatie met voorlichtingsmaatregelen.

Bijlage 3: De kwetsbaarheid van archeologische resten

Inleiding

Archeologische resten zijn onlosmakelijk verbonden met de bodem en daardoor erg kwetsbaar voor bodemingrepen. Onder de term bodemingrepen valt het hele scala aan ingrepen in het landschap waarbij de grond geroerd wordt. Dit kunnen landbouwkundige ingrepen zijn, maar ook bij aanleg van infrastructurele werken, bouw van woningen/bedrijventerreinen en herstel van natuurwaarden wordt grond verzet en worden archeologische resten bedreigd. Zolang de grond hierbij niet dieper dan de bouwvoor (de regelmatig bewerkte bovengrond, tot ca. 40 cm diep) wordt geroerd, is de mate van verstoring zeer gering. Het materiaal waaruit de bouwvoor bestaat, betreft reeds verplaatste grond met een zeer beperkte archeologische informatiewaarde.

Wanneer wordt gesproken over kwetsbaarheid van archeologische resten is het zinvol onderscheid te maken tussen terreinen met en zonder grondsporen. Onder archeologische terreinen zonder grondsporen worden terreinen verstaan die grotendeels of geheel bestaan uit een spreiding van archeologische artefacten in de bodem. Het betreft hoofdzakelijk vuursteenvindplaatsen uit het Paleolithicum, Mesolithicum en waarschijnlijk ook vrijwel het gehele Neolithicum. Archeologische terreinen met grondsporen zijn terreinen die zich kenmerken door de aanwezigheid van opgevlude kuilen, paalgaten en dergelijke. Dit betreft in principe alle terreinen vanaf het (Laat) Neolithicum t/m de Late Middeleeuwen (de landbouwperiodes).

Archeologische terreinen zonder grondsporen zijn in principe kwetsbaarder dan die met grondsporen. In het eerste geval bevinden archeologische artefacten zich vrijwel alleen in de top van het bodemprofiel. Wanneer deze laag bijvoorbeeld enkele malen aangeploegd wordt, is de archeologische waarde reeds grotendeels gereduceerd. Van een goede conservering van terreinen zonder grondsporen kan daarom in feite pas gesproken worden wanneer het bodemprofiel vrijwel intact is. Terreinen met grondsporen zijn iets minder kwetsbaar omdat de kuilen, paalgaten en dergelijke in het algemeen dieper zijn ingegraven dan de huidige bouwvoor. Hierdoor leidt het verstoren of verdwijnen van de bovenste bodemlagen niet direct tot een totale verstoring van de archeologische waarde van het terrein. Het behoud van archeologische resten vormt het uitgangspunt van de archeologische advieskaart.

Bedreiging van archeologische resten

Infrastructuur en ontsluiting

Tot ingrepen met betrekking tot de infrastructuur en ontsluiting van het gebied wordt de aanleg en/of aanpassing van (semi-)verharde en onverharde wegen, fiets- en wandelpaden gerekend. Met name bij de aanleg van (semi-)verharde wegen zal de bodem doorgaans tot dieper dan de bouwvoor worden omgezet. In gebieden met een middelhoge tot hoge archeologische verwachting kunnen deze ingrepen leiden tot vernietiging van aanwezige archeologische resten.

Waterbeheersing

Hiertoe wordt de aanleg, het opschonen en/of het dempen van waterlopen en kavelsloten alsmede het (ver-)plaatsen van duikers gerekend. Daarnaast zijn beekherstelwerkzaamheden (herstel van de meandering en natuurtechnische inrichting) opgevat als voorzieningen ten behoeve van de waterbeheersing. Bij aanpassing van bestaande en aanleg van nieuwe waterlopen zal de bodem tot relatief diep onder het maaiveld worden omgezet. Dit kan in gebieden met een middelhoge tot hoge archeologische verwachting leiden tot vernietiging van archeologische resten. Bij herstel van oorspronkelijke beeklopen wordt het bodemprofiel tot grote diepte omgezet. Doordat dergelijke ingrepen voornamelijk plaatsvinden in gebieden met een lage archeologische verwachting, vormen deze in eerste instantie geen bedreiging voor eventueel aanwezige archeologische resten. Belangrijk is echter wel dat de laaggelegen terreindelen op veel plaatsen direct grenzen aan zones met een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars. Zolang bij bodemtechnische ingrepen de gradiënten van het paleo-reliëf worden ontzien, hoeven deze ingrepen geen bedreiging te zijn voor (eventueel aanwezige) archeologische resten. Verder geldt dat in laaggelegen terreindelen (zoals vennen en beekdalen) juist een bijzondere archeologische dataset kan worden verzameld.

Herverkaveling

De herverkavelingsvoorzieningen hebben betrekking op het aanleggen (en uitbreiden) van reservaat- en natuurontwikkelingsgebieden alsmede werkzaamheden die verband houden met de inrichting van het agrarisch gebied (zoals ophoging, egalisatie en drainage). Belangrijke maatregelen waarbij de bodem tot dieper dan de bouwvoor zal worden omgezet, zijn verplaatsing van boerderijen (incl. aanleg van nutsvoorzieningen) en kavelaanvaardingswerken (zoals egalisatie van terreinen en drainage).

Landschapsopbouw

Behalve het planten en rooien van bomen en beplantingsstroken (voormalige houtwallen!) alsmede de aanleg van faunapassages zijn natuurtechnische voorzieningen (zoals verschraling en aanleg van poelen) voorgenomen. In gebieden met een middelhoge tot hoge archeologische verwachting kunnen deze ingrepen leiden tot vernietiging van (eventueel aanwezige) archeologische resten.

Effecten van geplande voorzieningen: omvang en diepte

De omvang en diepte van de verschillende bodemingrepen (en daarmee de bedreiging van de archeologische resten) kan sterk variëren. Met het oog op het effect zijn de ingrepen daarom onderverdeeld naar omvang:

- vlakdekkende en/of lineaire ingrepen met een grote omvang, zoals egalisatie- en beekherstelwerkzaamheden;
- lineaire ingrepen met een gemiddelde omvang, zoals de aanleg van waterlopen en verharde wegen;
- lineaire en/of puntingrepen met een geringe omvang, zoals de aanleg van kavelsloten, duikers en fiets-/wandelpaden.

In geval van (grote) vlakdekkende ingrepen is de kans op verstoring van archeologische resten het grootst. Lineaire ingrepen kunnen weliswaar over grote afstanden plaatsvinden, maar de smalle zone waarbinnen de bodem verstoord wordt, leidt in de meeste gevallen slechts tot een relatief kleine (gedeeltelijke) verstoring van eventueel aanwezige archeologische resten.

RAAP-RAPPORT 1951

Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren
Deelrapport I: Samenvatting en aanbevelingen

Puntingrepen omvatten slechts enkele vierkante meters en zullen derhalve slechts tot een geringe verstoring van eventueel aanwezige archeologische resten leiden. Ten aanzien van de diepte van de ingrepen is onderscheid gemaakt tussen:

- zeer diepe ingrepen: tot (ver) in de ongestoorde (natuurlijke) ondergrond;
- diepe ingrepen: mogelijk tot in de ongestoorde (natuurlijke) ondergrond;
- ondiepe ingrepen: beperkt tot de geroerde bovengrond.

Diepe en zeer diepe ingrepen kunnen leiden tot aantasting van archeologische resten waardoor, afhankelijk van de archeologische verwachting, archeologisch onderzoek noodzakelijk kan zijn. Bij ondiepe ingrepen in de geroerde (dus verstoorde) bovengrond is archeologisch onderzoek meestal niet zinvol.